Тема

Сімейний бюджет: сутність, поняття, види, функції

Прообраз бюджетних відносин почав зароджуватись з розвитком перших цивілізацій, коли вони почали оформлятись у держави. Але пройшло багато століть, перш ніж бюджет став невід'ємним атрибутом держави, а необхідність його формування була усвідомлена людьми.

Сьогодні під терміном «бюджет» розуміють кілька понять. Крім того, налічується приблизно п'ятдесят його похідних значень. Зважаючи на таку багатозначність цього терміна, звернемося до його витоків.

Наприкінці 20 ст. у перекладених зарубіжних посібниках знаходимо визначення С.Фішера: бюджет - це «детальний опис витрат, а також фінансових планів окремих людей, компаній або урядів».

«**Бюджет** (від англ. Budget - капшук, сумка, шкіряний мішок) - схема доходів і витрат певної особи, яка встановлюється на певний період часу.

Згодом від нього утворилося англійське слово budget, яке пізніше в такому ж написанні перейшло у французьку мову.

У XIX ст. воно набуває свого теперішнього значення в усіх європейських мовах.

Походження терміна можна простежити за своєрідною історичною процедурою.

У давнину в Англії канцлер казначейства (міністр фінансів), виступаючи в парламенті з інформацією про майбутні доходи та видатки держави, відкривав свій шкіряний портфель, або мішок, де й містився звіт про стан державних фінансів.

Власне, цей звіт і дістав назву "budget", яка потім перейшла і в інші країни, означаючи державний розпис доходів та видатків, або зведений кошторис.

Поступово категорія "бюджет" набула поширення. Під бюджетом стали розуміти план доходів і видатків держави, розглянутий і затверджений законодавчим органом, майже всі країни почали його оприлюднювати.

З одного боку, бюджет - сукупність, маса фінансових ресурсів, коштів, які має будь-який економічний суб'єкт (держава, підприємство або сім'я). З

іншого боку, це співвідношення між доходами та витратами економічного суб'єкта, баланс його грошових коштів, що характеризує їх надходження або витрачання протягом певного періоду, частіше всього одного року. Інакше кажучи, бюджет визначає вміст «грошової сумки»: наявність в ній грошових коштів або їх дефіцит, динаміку її наповнення або спорожнення, канали надходження і витрат грошей, співвідношення між доходами і витратами »[1].

Тобто слово **„БЮДЖЕТ"** широко розповсюджене. Сучасна економіка вкладає в нього подвійний зміст. З одного боку - це розподіл доходів та витрат людини, родини, міста, країни за певний термін. По-друге, це сума грошових коштів у розрахунку на деякий період часу.

Сімейний бюджет – це план регулювання грошових доходів і витрат сім'ї, що складається зазвичай на місячний строк у вигляді таблиці, баланс сімейних доходів і витрат, це фінансовий план, підсумовані доходи і витрати родини за певний період часу.

Матеріальне становище сім'ї, стан її фінансів характеризуються сімейним бюджетом, що показує величину і збалансованість всіх доходів і витрат сім'ї.

Кошти сімейного бюджету витрачаються для задоволення всіх потреб родини (житло, харчування, господарські потреби тощо). У багатьох родинах є непрацездатні, тобто ті, хто не можуть працювати з певних причин і забезпечувати себе самостійно {діти, люди похилого віку, інваліди). Тому економісти говорять не про особисті доходи або витрати кожної людини окремо, а про бюджет родини – бюджет сім’ї.

Традиційно виділяють три типи сімейного бюджету:

- спільний,
- спільно - роздільний (пайова участь)
- роздільний.

Кожен з них має свої переваги і недоліки, і лише самі члени можуть вибрати, який варіант їм більше підходить.

Спільний бюджет – це найпоширеніший тип сімейного бюджету. При такому способі поділу грошей, всі кошти, зароблені членами сім'ї, складаються

разом, а потім обоє вирішують, як і на що витратити гроші. Ідея спільного бюджету прийшла до нас з патріархальних сімей, де чоловік працював, а жінка вела господарство. Сьогодні загальний гаманець використовують дружини з приблизно рівними доходами.

Спільно - роздільний (пайовий) в даний час набуває все більшої актуальності. Цей принцип працює краще за все у випадку, якщо різниця між зарплатами подружжя незначна. Для цього треба спочатку розрахувати, скільки грошей родина витрачає щомісяця на харчування, комунальні платежі, господарські витрати та інші потреби. Далі ця сума розподіляється між членами сім'ї або навпіл, або в співвідношенні, яке сім'я вважатиме справедливим. Таким чином, у кожного залишаються особисті гроші, які можна витратити на власний розсуд.

Роздільний бюджет в нашій країні рідко застосовується в чистому вигляді. Цей стиль сімейного планування прийшов до нас із Заходу, де жінки намагаються бути незалежними і ні в чому не поступатися чоловікам. Такий тип розподілу грошей більше прийнятий серед пар, в яких обоє з подружжя мають досить високий дохід [2.]

Функції сімейного бюджету:

1. Основною **функцією** сімейного бюджету є **збалансований розподіл доходів і витрат**, так як витрати, вироблені за місяць, не

повинні бути менше доходів,одержуваних вашою родиною за той же самий період.

2. Планування (ви думаєте, про майбутнє і плануєте свої фінанси, розподіляєте їх витрати в міру необхідності) та аналіз (ви аналізуєте те, скільки ви витратили, робите висновок про те чи необхідні були ці витрати, або вони виявилися марними, повторите ви наступного разу покупку або відмовитеся від неї).
3. Бюджет виконує також обмежувальну (змушуючи задуматися над можливістю і доцільністю тих чи інших витрат), або контрольну (полягає в тому, що бюджет об'єктивно через кількісні характеристики формування та використання фонду грошових коштів держави відображає економічні процеси, що протікають в структурних ланках економіки), функцію, так як змушує задуматися над тим, яку суму грошей можна витратити, а яку – ні.

Інші дослідники виокремлюють такі функції бюджету:

1. Оцінка грошових потоків

Як не дивно, але багато людей не можуть навіть точно сказати (собі), скільки ж грошей вони реально отримали (зробили, заробили) за минулий рік, місяць. Реальна і об'єктивна оцінка надходжень часто викликає подив і здивування: куди ж гроші пішли? Почніть з перерахунку надходжень. Всі очікувані надходження згрупуйте за джерелами. І розподіліть по місяцях. Фактор часу – найважливіший фактор грошового успіху, про який взагалі мало хто знає.

2. Оцінка реальних життєвих потреб

Тут оцінюємо, що нам потрібно для життя. Їжа, одяг, дах над головою, ліки(якщо здоров'я не в порядку), скромні сімейні торжества і спільний відпочинок.

Розподіляємо витрати по місяцях, зводимо воєдино надходження і витрати, виявляємо «касові розриви», визначаємо майбутні способи їх покриття, виявляємо реальну річну потребу в грошах.

3. Розподіл існуючих грошових потоків.

Тепер, коли ми оцінили надходження і мінімальні, життєво необхідні витрати, прийшов час об'єктивно і грамотно розподілити умовно-надлишкові гроші. Це ключовий момент складання бюджету і саме на цьому етапі формується ваше майбутнє. Саме в цей момент ви можете виділити суму достатню для формування нового грошового активу і нового грошового потоку, який в, надалі, поповнить ваш бюджет. Саме в цей момент найлегше себе обдурити, завищивши свої «життєві» потреби і заявивши собі «маю право», в черговий раз розміняти власне майбутнє на нетривале задоволення.

На цьому етапі оцінюємо «ширші» потреби членів сім'ї, з урахуванням життєвих планів. У сімейному бюджеті необхідно зіставити плани членів сім'ї із загальнимсімейним інтересом. Інвестиції важливіше цього рівня витрат, адже вони(інвестиції) покликані привнести в бюджет нові гроші, які в подальшомудозволять задовольнити всі (ну або майже все) потреби.

4. Контроль за поточними витратами

Контрольна функція сімейного бюджету - це контроль за поточними витратами. Поняття «дорого» і «дешево», якими ми користуємося в повсякденному житті, розпливчасті і незрозумілі. Однак ми оперуємо ними в прийнятті рішень.«Дорого» і «дешево» - поняття порівняння вартості товарів, послуг. Дорого те, що коштує дорожче аналогічних за якістю товарів. Дешево то, що коштує дешевше, ніж найбільш поширений спосіб придбання аналогічного за якістю товару. У таких категоріях для одного і того ж людини може бути «дорого» платити за комунальні послуги 600 гривень (якщо раніше платили 400), але «дешево» купити машину за $ 40 000 (вартістю $ 45 000) або привезти з Китаю мобільник за 5 000 грн (якщо в магазині така модель коштує 7 000).

«Дорого» і «дешево» - суть поняття вашого бюджету. «Дорого» все те, що не вписується в ваш бюджет. «Дешево» і є те, що в бюджет вписується і відповідає статтям витрат, передбачених бюджетом. Бюджет дозволяє зробити поняття «дорого» і «дешево» об'єктивними, орієнтованими на вашу ситуацію, придатними для вас і безумовно корисними. За допомогою бюджету ви регулюєте свої доходи і, головне, - витрати, а він, відповідно, виконує регулюючу функцію.

Бюджет і господарство сім'ї обумовлюється тим, що від того, як складається економічне життя сім'ї, багато в чому залежить сімейне благополуччя. Побутова невлаштованість не сприяє підтримці "теплого домашнього вогнища". У кожній родині є постійні статті витрат, таким чином, їх необхідно передбачати і здійснювати планування.

Контроль і облік в різній мірі і різних формах існують практично у всіх сім'ях. Вони допомагають у веденні домашнього господарства, надаючи впевненість, що гроші "пішли за призначенням". З цього роблю висновок, що для молодої новоствореної сім’ї першочергове завдання - це формування свого стилю економічного життя. Якщо при плануванні витрат подружжю разом вдається виробити єдину лінію, з цього випливає, що зменшиться кількість внутрішньосімейних конфліктів. Від стилю життя сім'ї і пристрастей її членів, безумовно, буде залежати багато чого. При цьому будуть потрібні елементарні навички господарювання.

Чим більше справедливіше організовано в родині розподіл обов'язків, чим більш творчо ставляться члени сім'ї до своїх обов'язків, тим більше перспектив у долі шлюбу.

Сімейні відносини мають на увазі під собою **спільність.** Спільність поглядів, інтересів, планів. Відповідно в грошових питаннях, також повинна бути спільність. Потрібно, щоб погляди на поведінку з грошима були в одному напрямку, в іншому випадку неминучі конфлікти.

Кожен з нас у своєму житті стикається з певним періодом самотності. Період,

коли у нас немає пари. У такі моменти, ми самі встановлюємо правила гри для себе. Коли в наше життя приходить партнер, то правила гри потрібно міняти. Однак, часто створюючи пару, ми продовжуємо жити за власними правилами, намагаючись нав'язати їх своїй половинці. Це стосується і фінансових питань. Чому це відбувається? На мій погляд, проблема криється в егоїзмі і недовірі. Егоїзм і недовіра породжує такі ситуації, коли кожен з подружжя веде свій власний бюджет, лише зрідка виділяючи з нього якусь малу частину на загальні потреби. Я думаю, ви прекрасно розумієте, що говорити про гармонію в таких відносинах не доводиться. Кожен думає тільки про себе. Як правило перспектив у таких пар немає.

На жаль, такі ситуації трапляються досить часто. І оптимальним варіантом в даному випадку, буде прийти до домовленості, про створення спільного "котла", в який подружжя будуть виділяти певну частину своїх грошей. Гроші з цього "котла" йтимуть на загальні потреби. Все інше кожен витрачає на свій розсуд. Якщо ви прагнете побудувати зі своїм партнером якісні і довгі стосунки, то необхідно виробляти спільні цілі та план дій. І тут на першому плані стоїть довіра.Без довіри хороші віднош ення не вийдуть. Звідси випливає, що для ефективного управління особистими фінансами – сімейний бюджет повинен бути загальний. Рух грошей в сім'ї повинен бути прозорим. Кожен член сім'ї повинен знати, куди і на що йдуть разом зароблені гроші.

Звичайно, у кожної людини різні потреби. І на ґрунті цього часто відбуваються сварки в родині, коли, наприклад, дружина хоче нову кофтинку, а чоловік комплект інструментів, щоб колупатися ними в машині. Як визначити, що потрібніше, якщо бюджет не дозволяє купити це одночасно? Розібратися в цьому допомагає спільність поглядів і єдині цілі. Зазвичай, в спірних ситуаціях,

ми задаємося питанням: як покупка тієї чи іншої речі відіб'ється на наших цілях?

Якщо в гардеробі дружини повно різних кофтинок і їй захотілося нову, просто щоб освіжити сою колекцію і зробити собі приємно - то зрозуміло, що на цілі **Заробити мільйон за 5 років** - це ніяк не позначиться або позначиться негативно. Але якщо їй потрібна нова кофтинка, тому що в старій вона мерзне на роботі і постійно хворіє, то цілком ймовірно, що це негативним чином позначиться на наших цілях. Тобто, в даному випадку, спільність цілей допомагає нам розставляти пріоритети і знаходити порозуміння. Ведучи спільний сімейний бюджет напростіше добиватися поставлених цілей. Що в свою чергу тільки зміцнює наші відносини.

У нашому сімейному бюджеті може існувати така категорія витрат як **Кишенькові витрати**. Зазвичай, одна чи друга сторони сім'ї, беруть на ці цілі відповідну суму грошей і витрачають їх так як хочуть. Я не питаю, куди свої гроші витратила дружина, вона не питає у мене куди я витратив свої.

Якщо говорити про те, хто повинен відповідати в сім'ї за ведення бюджету, то тутскладно прийти до якогось однозначної відповіді. Безсумнівно, рішення повинні прийматися колегіально. Але сам процес ведення бюджету повинен бути зосереджений в одних руках. І цим має займатися найбільш відповідальний і дисциплінований член сім'ї.

Статистика говорить про те, що 90% шопоголіків – це жінки. Багато в чому, це обумовлено тим, що історично їм відведена така роль. Якщо чоловік в традиційному розумінні здобувач, більшу частину часу проводить на роботі. То у жінок набагато більше турбот і клопоту. Жінки зараз працюють нарівні з чоловіками, але крім цього, на них лежить безліч інших обов'язків, таких як готування, прибирання, прання, прасування, діти – одним словом ведення

господарства. Звідси і випливає різниця між кількістю покупок серед чоловіків і жінок.

7 важливих причин, чому потрібно вести сімейний бюджет:

1) Для того, щоб було "лаве", для того, щоб був порядок в голові. Якщо ви все ще думаєте, що багато грошей буде тоді, коли будуть великі заробітки, то ви помиляєтеся. З великими заробітками, приходять великі витрати. 100%. Перевірено, не раз. Гроші будуть тоді, коли ви наведете порядок в своїй голові, щодо того, скільки ви заробляєте / витрачаєте, в якому напрямку витікають ваші гроші і в якому вони повинні витікати (ваші мрії та цілі).

2) Для того, щоб "зашити дірки в ваших кишенях". У кишенях кожного з нас існує безліч дірок, через які гроші витікають, як вода. Необхідно намагатися контролювати кожну гривню, кожну копієчку.

3) Для того, щоб знати, наскільки для вас важливо те, на що ви сьогодні витратили свої гроші. Гроші, які ви заробляли цілий місяць, часом вистраждані кров'ю і потом.

4) Для того, щоб стати розумнішими, ефективнішим і успішнішим. Спробуйте, протягом 3-6 місяців, кожен день записувати свої витрати і доходи, з точністю до рубля і ви зрозумієте, про що я говорю.

5) Для того, щоб реалізувати свої мрії, і зробити це якомога раніше. Ведення сімейного бюджету і грамотне розпорядження особистими фінансами наблизить твою мету.

6) Для того, щоб наповнити життя сенсом. Комусь цей пункт здасться схожим на пункт номер 3, але різниця є.

7) Для того, щоб упорядкувати своє життя. Побутує така думка, що ведення сімейного бюджету - це обмеження. Це замах на свій спосіб життя. Це катування і тортури, коли доводиться собі відмовляти.

Сьогодні, вести сімейний бюджет - це така ж необхідність, як чистити зуби вранці, вести здоровий спосіб життя, вчитися і розвиватися, прагнути йти вперед. Згодом, ведення сімейного бюджету стає звичкою.

Для чого потрібно планувати свій сімейний бюджет?

Планування сімейного бюджету допомагає прийти до поставленої мети в заздалегідь визначені терміни. Іншими словами, якщо ви хочете заробити мільйон, то планування сімейного бюджету, буде вашим кращим другом і помічником в цій справі.

Озирніться назад і ви побачите безліч прикладів того, як люди добивалися своїх цілей, ретельно продумуючи свої кроки.

- Візьміть для прикладу армію. Перш ніж приступити до маневрів або широкомасштабного наступу, генерали військ ретельно вивчають місцевість, умови бою. Підбирають відповідний час року. Вивчають сильні і слабкі сторони противника, а лише потім планують, де і яким фронтом вони вдарять по ворогові.
- Давайте розглянемо велике комерційне підприємство. Будь-яка компанія, яка домоглася успіху на ринку, також ретельно планує свою діяльність.
- Будь-яка навколосвітня подорож на круїзному лайнері або яхті, йде по строго заданому курсу, інакше можна наразити на небезпеку життя пасажирів і екіпажу. Заданий курс є ні що інше як планування дій.

Що потрібно для планування і розрахунку сімейного бюджету?
По-перше, дані минулих місяців. Щоб їх отримати, необхідно вести облік домашнього бюджету.
По-друге, потрібно знати про «грошові» події, майбутні для вас на найближчий час, такі як дні народження близьких, відпустка, різні свята, податкові виплати, кредити та інше. Для цього рекомендую вам завести планувальник справ, або таку програму для ведення сімейного бюджету, яка має функцію календаря.
По-третє, необхідно враховувати сезонність. Наприклад, перед різними святами, такими як Новий рік, Великдень, 9 травня і т.д., магазини і супермаркети піднімають вартість продуктів харчування. Ближче до літа, зазвичай дорожчає бензин, через те, що багато автолюбителів їдуть у відпустку на своїх залізних конях. Восени підвищуються витрати на дітей-школярів і студентів.

Де планувати і робити розрахунок сімейного бюджету?
Обов'язково зафіксуйте свій план домашніх фінансів. Планувати сімейнийбюджет можна, як в Excel, так і в спеціальних програмах для ведення с імейного бюджету і особистих фінансів.

План сімейного бюджету на один з місяців:

КАТЕГОРІЯ	ЗАПЛАНОВАНО	ФАКТ	ВІДСОТОК	ВІДСОТОК
			план	факт
Доходи:				

Чоловік	10000			
Дружина	7000			
Інші	3500			
РАЗОМ	20500			
Обов'язкові видатки				
Продукти	5000			
Машина	2000			
Розваги	2000			
Товари для дому	4500			
Турбота про себе	4500			
Різне	1500			
ВСЬОГО	19500			
Доходи	20500			
Видатки	19500			
Решта	1000			

Чим раніше ви почнете планувати сімейний бюджет, тим раніше привчите себе до фінансової дисципліни.

Вам більше не потрібно буде вдаватися до кредитів або позик до зарплати. У вас почнуть з'являтися зайві гроші, за допомогою яких ви зможете зайнятися інвестуванням і таким чином значно збільшити свої доходи.

У вас буде менше необдуманих і спонтанних покупок. Я знаю, що багатьом людям не подобається дисципліна. Вони звикли плисти за течією. Однак, якщо ви не син або дочка найбагатшої людини в світі, то тоді вам краще подумати про те, як самостійно домогтися фінансового успіху, не залежати від зарплати і роботодавця, а мати додаткові джерела доходу у вигляді відсотків від ваших інвестицій, які можливо створити , якщо займатися плануванням особистих фінансів.

Висновки.

Економити сімейним бюджет просто необхідно. Як спланувати сімейний бюджет – це питання залишається відкритим. Бюджет сім'ї повинен бути збалансованим, тому що саме тоді раціонально використовуються ресурси сім'ї, з'являється можливість задовольнити якнайбільше потреб.

Намагайся бути розумним, а не багатим: багатства можна позбутися, а розум завжди з тобою.

Тема. Структура сімейного бюджету. Надходження

Сімейний бюджет-це план доходів і витрат сім'ї на певний період (тиждень, місяць, рік). Складається він з **двох частин.**

Перша частина охоплює **джерела формування** сімейного бюджету, друга — **видатки сім'ї.**

Часто ці показники використовуються в економічних і соціологічних дослідженнях для визначення матеріального рівня життя народу, окремих соціальних груп населення, динаміки життєвого рівня.

Для того, щоби забезпечити нормальну життєдіяльність сім'ї, потрібно мати відповідні джерела надходження грошових коштів. При цьому важливим питанням є формування дохідної частини сімейного бюджету, класифікація доходів сім'ї та визначення джерел їх отримання, а також прогнозування цих доходів на перспективу.

Грошові надходження характеризують ступінь фінансової стійкості сім'ї, її фінансову силу та фінансовий потенціал.

Фінансовий добробут сім'ї багато в чому залежить від припливу грошових коштів, які забезпечують покриття його витрат.

Доходи сім'ї – це сукупність надходжень грошових коштів та матеріальних цінностей, які отримує сім'я впродовж певного проміжку часу (тиждень, місяць, квартал, рік).

Сімейний бюджет складається з двох частин: доходи і витрати сімей.

Дохід - це загальна сума грошових коштів і матеріальних благ, зароблених або одержуваних людьми за певний період.

Усі сімейні доходи поділяються на два види: **грошові** і **натуральні**
Основними доходами сім'ї звичайно є грошові, які, своєю чергою, можна розділити чотирма групи.

Перша й основна група сімейних грошових доходів - це оплата праці членів сім'ї на підприємствах, у державних установах, організаціях.

Оплата праці включає у себе основну зарплатню, всі доплати і винагороди за працю.

Друга ж група грошових доходів сім'ї складається з пенсій, допомог, стипендій та інших соціальних і виплат членів родини державою, підприємствами, установами і організаціями.

Третю групу сімейних грошових доходів - становлять інші доходи, до яких належать різноманітні винагороди за нетрудову діяльність (за донорську допомогу, повернення знахідки, виявлення скарбу), спадщину, отримані подарунки, премії (крім премій за результатами праці), аліменти на утримання дітей і батьків, інших виплат і компенсації за рішенням суду.

Четверта група грошових доходів сім'ї - це прибутки від домогосподарської і підприємницькій діяльності членів сім'ї, які підрозділяються на чотири підгрупи:

1) прибутки від реалізації сільськогосподарської продукції особистого підсобного господарства і сімейного городництва;

2) прибутки від операцій із домашнім майном (продаж і здавання у найм земельних ділянок та приміщень, продаж і здавання напрокат машин, устаткування, меблів, і ін.);

3) отримані кредити та інші прибутки від фінансово-кредитних операцій (відсотки, дивіденди за депозитними вкладами, акціям, від продажу цінних паперів, надання кредиту та т.п.);

4) прибутки від підприємницької діяльності (індивідуального підприємництва, селянського (фермерського) господарства і від приватних підприємств членів сім'ї).

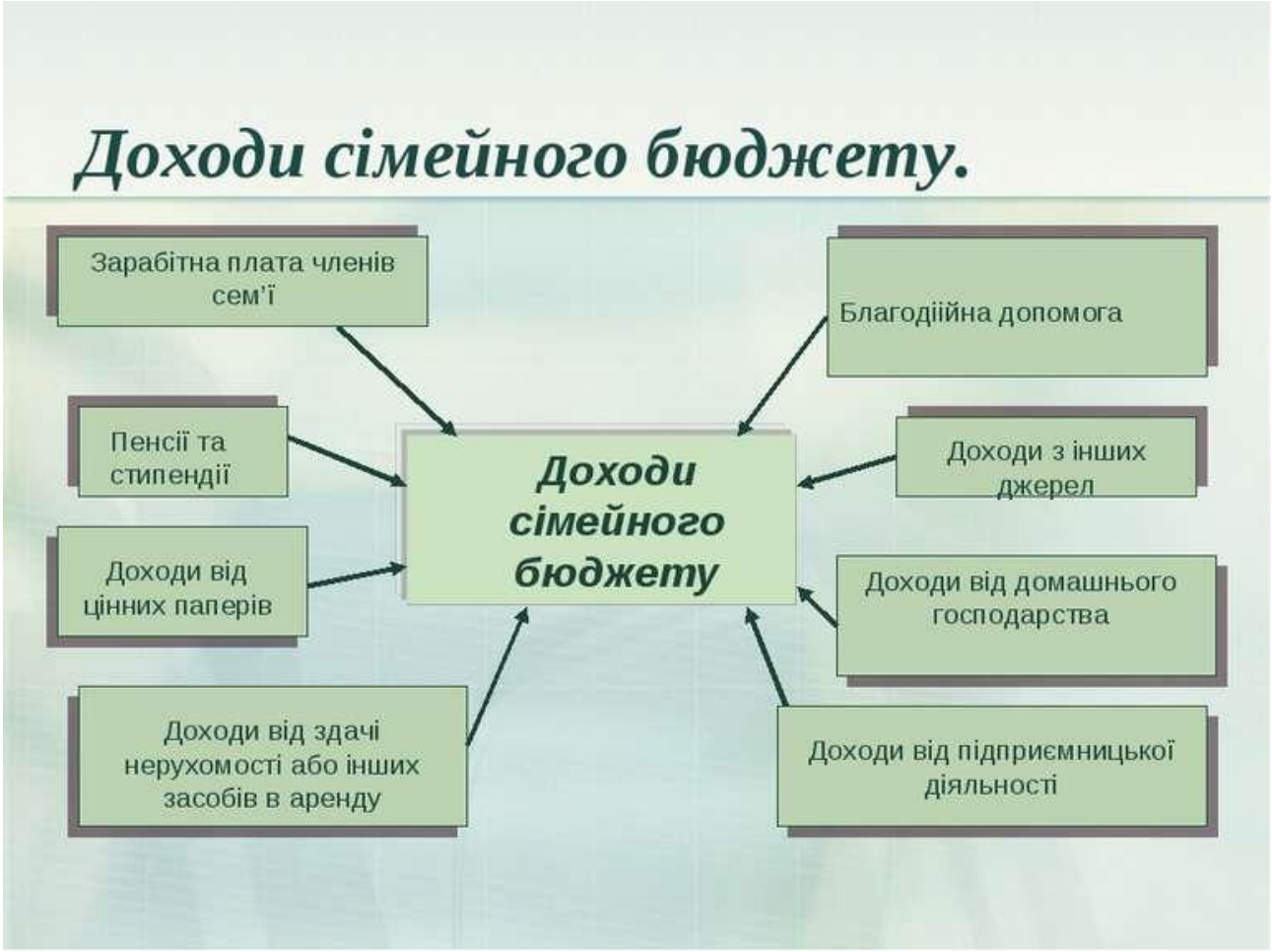

Пенсія – це регулярні грошові виплати з державних або приватних фондів окремим категоріям людей (по старості, за вислугу років, з нагоди втрати годувальника, по інвалідності) .

Допомоги – це соціальні виплати, надавані державою найменш економічно захищеним верствам населення (дитячі допомоги, допомога з догляду за дитиною, одноразова допомога при народженні дитини, допомога з бідності, допомога з безробіття й т.д.)

Стипендія – це соціальні виплати, надавані державою для студентів середніх і вищих навчальних закладів.

Доходи від підприємницької діяльності - це доходи від приватної торгівлі, надомного й кустарного виробництва, надання приватних послуг, продажу продукції присадибного господарства й т.п.

Грошові доходи може бути як у гривнях, і у валюті (доларах США, німецьких марках, французьких франках тощо.).

Структура сімейного бюджету.

Сімейні доходи (у відсотках до сукупного доходу сім'ї)	%	Сімейні витрати (у відсотках до витрат сім'ї)	%
1. Заробітна плата членів сім'ї	80	1. Обов'язкові платежі, збори, податки, комунальні платежі тощо.	25
2. Пенсії, стипендії, допомога	9	2. Їжа.	40
3. Дохід від домашнього господарства	4	3. Непродовольчі товари: одяг, взуття, меблі, предмети домашнього вжитку.	20
4. Дохід з інших джерел	7	4. На культурно - побутові послуги (кіно, театр, музей і т.і.).	
		5. Накопичення, збереження.	10 5

Натуральні доходи сім'ї можуть бути у вигляді різної продукції власного домогосподарства, готової продукції підприємств, котра видається ними в рахунок зарплати, і навіть різні матеріально-речові цінності, одержувані членами сім'ї пожертвування, дарування тощо. Натуральні доходи під час їх підсумовування з грошовими доходами оцінюються за середніми ринковими цінами у цьому регіоні на дату отримання цих натуральних доходів.

Усі підсумовані грошові і натуральні доходи також поділяються на кілька видів залежно від рівня повноти їх обчислення.

Найбільш повними є **сукупні доходи** сім'ї, які становлять суму всіх грошових і натуральних доходів всіх членів сім'ї. Усі грошові і натуральні доходи сім'ї, які підлягають оподаткуванню, називаються **сукупними оподатковуваними доходами.** А сукупні доходи з відрахуванням всіх податків і обов'язкових платежів становлять **наявні чи чисті доходи,** які є у повному розпорядженні сім'ї.

Усі грошові доходи, оцінювані у гривні, з їхньої купівельної спроможності і реальності поділяються на номінальні і реальні доходи.

Номінальні доходи сім'ї - це доходи, виражені в грошовій сумі на даний момент їх отримання.

Реальні доходи –

обсяг товарів і послуг, який громадянин або сім'я може придбати в певнийперіод часу на свої номінальні доходи.

Купівельна здатність грошових доходів сім'ї визначається кількістю товарів, які можна купити за ці доходи. Приміром, номінальний дохід сім'ї у січні був 5000 грн., у червні став 6000 грн., вартість кг м'яса у грудні становила 70 грн., у червні - 75 грн. Сім'я змогла купити цього м'яса 5000 : 70 = 71 кг, а червні - 6000 : 75 = 80 кг. Отже, можна вважати, що реальні доходи сім'ї за останні п'ять місяців зросли в 1,2 рази, чи 13%. Це трактування по зростанню реальності доходів сім'ї можна послідовно уточнювати, виконуючи аналогічних розрахунків з іншими основним товарами.

Реальні доходи сім'ї можна визначати також кількістю **наборів продуктів,** які входять у офіційно встановлений необхідний **соціальний набір споживчих товарів та послуг.** У цілому цей набір входять продукти харчування.

Перечислений набір продуктів харчування в розрахунку на місяць називають "споживчим кошиком".

Офіційно повний список складових кошика розраховується згідно **Постанови КМУ від 11 жовтня 2016 № 780**(раніше - **Постанови Кабінету міністрів України № 656** від 14 квітня 2000) "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення".

У порівнянні з 2016 роком, коли "мінімалка" становила 1450 грн, а вартість продуктового кошика – 1169,4 грн, тобто 81 %, у 2017-му ситуація стала помітно кращою. Тепер з мінімальною зарплатою в 3200 грн. мінімальний набір харчів коштує 1446,1 грн. на місяць, тобто 45 %.

Звичайно, що ані зарплата **3200 грн,** ані передбачений урядом продуктовий кошик не можуть вважатися нормою, якщо ми говоримо про справді гідний рівень життя. Але як показники соціальних змін вони цілком можуть бути використані!!!

Що входить до споживчого кошика і в якій кількості? Відповідно до нормативів, затверджених у 2016 році Кабінетом Міністрів, маса основних продуктів у розрахунку на одну людину на місяць така:

- яловичина – 1,33 кг
- м'ясо курки – 1,17 кг
- свинина – 0,67 кг
- яйця – 18,3 штуки (в середньому)
- риба – 0,5 кг
- молоко – 5 л
- картопля – 7,92 кг
- хліб пшеничний – 5,17 кг
- крупа рисова – 0,21 кг
- борошно пшеничне – 0,78 кг
- олія соняшникова – 0,59 л

ПРОДУКТОВИЙ СПОЖИВЧИЙ КОШИК 2017 Р.

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА МІСЯЧНА ВАРТІСТЬ ПРОДУКТІВ ЗІ СПОЖИВЧОГО КОШИКА

НАБІР ПРОДУКТІВ У СПОЖИВЧОМУ КОШИКУ

Хліб житній	3,25
Хліб пшеничний	5,17
Борошно пшеничне	0,78
Макаронні вироби	0,33
Крупа ячна (перлова)	0,04
Крупа пшоняна	0,08
Крупа рисова	0,21
Крупа гречана	0,17
Крупа вівсяна	0,09
Бобові (горох)	0,16
Капуста	2,33
Картопля	7,92
Овочі (огірки)	2,08
Баштанні (кавуни)	1,33
Часник	0,08
Сезонні (кабачки)	1,08
Цибуля	0,76
Буряки	0,75
Фрукти свіжі (яблука)	5
Морква	0,75
Свинина	0,67
Яловичина	1,33
Сало	0,17
Птиця (курка)	1,17
Субпродукти (печінка куряча)	0,33
Ковбасні вироби	0,75
Олія соняшникова	0,59
Сир твердий	0,29
Маргарин	0,17
Масло вершкове	0,42
Риба свіжа	0,58
Сир м'який	0,83
Сметана	0,42
Молоко	5
Кисломолочні (кефір)	5
Яйця (шт.)	18,33
Рибні продукти (консерви в олії)	0,17
Оселедці	0,33
Чай (листовий)	0,03
Кава (мелена)	0,04
Кондитерські вироби (цукерки шоколадні)	1,08
Сухофрукти	0,33
Цукор	2
Сіль	0,25
Спеції (перець чорний мелений)	0,03

Вартість "споживчого кошика", що включає перерахований набір продуктів, розраховується і публікується містами і регіонам країни - як мінімум щомісяця, що дозволяє відстежувати зміна ціни на продукти харчування та визначати реальність доходів сім'ї.

Наприклад, вартість набору "споживчого кошика" була:

на 1 грудня 1999 року - 189,

на 1 січня 2000 року - 193,

на 1 травня 2000 року – 223

1 червня 2000 року - 225 грн.,

а номінальні доходи сім'ї за грудень 1999 року становили 720 і по травень 1997 року - 940 грн.

У цьому прикладі у травні 2000 року порівняно з груднем 1999 року номінальні доходи сім'ї зросли в 940 : 720 = 1,3 разу. У грудні на номінальні доходи сім'ї можна було 720 : (189 + 193) : 2 = 3,8 продуктового набору, а червні 940 : (223 + 225) : 2 = 4,2 такого набору. Отже, реальні доходи сім'ї зросли в 4,2 : 3,8 = 1,1 разу.

Випереджаюче зростання номінальних доходів проти реальних пояснюється інфляцією - зростанням цін на товари, що викликає знецінення грошей. Від інфляції страждають передусім громадяни з фіксованими доходами (пенсіонери, студенти, працівники бюджетних установ і закупівельних організацій).

Сімейний дохід не повинен бути нижчим за прожитковий мінімум, тобто нижчий, від вартісної величини достатньої для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення:

дітей віком до 6 років;

дітей віком від 6 до 18 років;

працездатних осіб;

осіб, які втратили працездатність.

До працездатних осіб відносяться особи, які не досягли встановленого законом пенсійного віку.

Прожитковий мінімум застосовується для:

загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм;

встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції України та законів України;

Соціальні та демографічні групи населення	Розмір прожиткового мінімуму на 2018 рік www.lawportal.com.ua		
	з 01.01.2018 по 30.06.2018	з 01.07.2018 по 30.11.2018	з 01.12.2018 по 31.12.2018
Діти до 6 років	**1492**	**1559**	**1626**
Діти у віці від 6 до 18 років	**1860**	**1944**	**2027**
Працездатні особи	**1762**	**1841**	**1921**
Непрацездатні особи	**1373**	**1435**	**1497**
Загальний показник	**1700**	**1777**	**1853**

Доходи сім'ї – це сукупність надходжень із різних джерел, які отримує сім'я як у грошовій, так і натуральній формах. Залежно від регулярності отримання доходи сім'ї поділяють на чотири категорії: доходи від поточної діяльності, доходи від активів, соціальні та інші доходи. Їхню класифікацію за джерелами отримання відображено на рис.

ДОХОДИ СІМ'Ї			
Доходи від поточної діяльності	*Доходи від активів*	*Соціальні доходи*	*Інші доходи*
Заробітна плата за основним місцем роботи	Доходи від надання в оренду майна	Державна пенсія	Подарунки
Заробітна плата за додатковим місцем роботи (сумісництвом)	Проценти за депозитами	Стипендії	Спадщина
Оплата за відпрацьований понад норму час, премії, бонуси	Доходи від інвестицій на ринку цінних паперів	Пільги, субсидії	Виграші в лотереях
Доходи від	Доходи	Матеріальна	Знахідки

підсобного господарства	від перевидання творів, процент від продажу творів	допомога	
Доходи від бізнесу	Накопичена приватна пенсія		Гроші, отримані в борг
Винагорода за професійні послуги			Авторські гонорари

Величина сімейних доходів є однією з найважливіших характеристик рівня життя населення. Водночас рівень доходів, а також обсяг і структура споживання слугують показником соціального статусу людини, її становища в суспільстві.

Перша група доходів – *доходи від поточної діяльності* – містить усі надходження, які члени сім'ї заробляють у процесі застосування своєї праці за основним і додатковим місцями роботи або від сімейного бізнесу (заробітна плата за основним і додатковим місцями роботи, премії, бонуси, надбавки, а також доходи від ведення підсобного господарства та власного бізнесу).

!!! У більшості випадків саме на доходи від поточної трудової діяльності припадає переважна частина доходів сім'ї. Саме тому важливо, щоби члени сім'ї мали місце роботи, яка є джерелом отримання таких доходів.

ЦЕ ЦІКАВО!

В останні роки одним із важливих факторів збільшення доходів домогосподарств (особливо західних областей України) стала трудова міграція за кордон. Статистика свідчить, що в середньому один мігрант, який перебуває в Італії, щорічно пересилає додому близько 6 тис. дол. США, а в Карпатському регіоні (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська і Чернівецька області) щорічні доходи тільки сільських домогосподарств від трудових мігрантів сягають 9 тис. дол. США. Якщо взяти до уваги той факт, що масштаби зовнішньої трудової міграції становлять 15–20% від загальної чисельності населення, можна стверджувати, що доходи від трудової міграції в сучасних умовах є суттєвим джерелом формування сукупних доходів домогосподарств. Заробітки трудових мігрантів витрачаються насамперед на поліпшення житлових умов, освіту, медичне обслуговування, придбання автомобілів, складної побутової техніки, тобто кошти в основному витрачаються на споживання.

До другої групи сукупного сімейного доходу – *доходів від активів* – слід відносити ті надходження, які члени сім'ї отримують без будь-якого втручання та застосування власної робочої сили тощо. Такі доходи людина отримує,

незважаючи на те, працює вона чи не працює. Сюди відносять доходи від надання в оренду майна, надходження від інвестицій на фінансовому ринку (вкладень в акції, корпоративні облігації, облігації внутрішньої державної позики, депозитні сертифікати банків та інші цінні папери), проценти за депозитами та інші.

Для того, щоб отримувати такі доходи, сім'я або її окремі члени повинні володіти відповідними активами, що виступають джерелами отримання таких доходів: нерухомістю, транспортними засобами, депозитами в банках і небанківських фінансових установах, вкладеннями в цінні папери та іншими активами фінансового ринку, авторськими правами чи свідоцтвами, патентами на винаходи тощо, які передаються іншим економічним суб'єктам у тимчасове користування.

Одним із видів доходів від активів є накопичена приватна пенсія. При цьому важливо знати, що в Україні є три рівні пенсійного забезпечення.

Перший рівень – **державна солідарна система**, за якої дохід теперішніх пенсіонерів забезпечується за рахунок внесків теперішніх працівників і роботодавців.

Другий рівень – **обов'язкова накопичувальна система,** передбачає, що певна частина коштів буде вкладатися в цінні папери. На ці вкладення будуть отримані доходи, які будуть спрямовані на додаткові виплати громадянам-пенсіонерам.

Третій рівень – **добровільна система недержавного пенсійного забезпечення,** що передбачає здійснення працівниками і роботодавцями добровільних грошових внесків у недержавні пенсійні фонди для отримання додаткового доходу – так званої недержавної пенсії.

Саме надходження від пенсійних внесків за другим і третім рівнями пенсійного забезпечення належать до другої групи доходів, у той час як державна солідарна пенсія (перший рівень) належить до наступної групи, яку розглянемо далі.

Людина повинна знаходити такі варіанти, за яких величина доходів від активів зростатиме, оскільки це дасть змогу знизити ризик втрати працездатності, місця роботи тощо. У такому разі людина матиме дохід не залежно від здатності до праці і добробуту компанії – роботодавця. Саме життя на доходи від активів свідчить про фінансову незалежність цієї людини.

Третя група доходів – *соціальні доходи* (солідарні пенсії, субсидії, пільги, стипендії та інші соціальні допомоги). Такі доходи у грошовій формі отримують громадяни для забезпечення власних потреб, що виникли у зв'язку з певними подіями чи обставинами (наприклад, хворобою, безробіттям, втратою працездатності, виходом на пенсію, житловими умовами, здобуттям освіти, народженням дитини та іншими сімейними обставинами). У більшості випадків їх обсяги є надто незначними, щоби забезпечити нормальний рівень життя на ці доходи.

Такі доходи отримують ті члени сім'ї, які належать до певних соціальних категорій: студенти, пенсіонери, інваліди, батьки багатодітних сімей, ветерани війни і праці, учасники бойових дій та інші.

Особливістю четвертої групи доходів – *інших доходів* – є те, що вони, як правило, мають одноразовий або випадковий характер і в більшості випадків суттєво не впливають на сімейний бюджет. Хоча в окремих випадках їхній вплив може бути суттєвим (отримання спадщини, значний авторський гонорар чи виграш у лотерею тощо). Ми відносимо до цієї групи гроші, які отримані в борг, – кредити, отримані в банках та інших фінансових установах (фінансових компаніях, кредитних спілках); позичені кошти та інші матеріальні цінності в родичів, друзів, знайомих; від'ємний залишок на картковому рахунку (в результаті придбання товарів на суму, що перевищує залишок). На момент отримання таких коштів їх слід відносити до сімейних доходів, однак при поверненні таких боргів і процентів за ними їх відносять до сімейних витрат.
За черговістю отримання сімейні доходи поділять на дві групи: *постійні* (повторювані) і *одноразові* (неповторювані). Постійні доходи сім'я отримує регулярно через однакові проміжки часу – (заробітна плата, дохід від підприємництва, пенсії, стипендії, субсидії, проценти за депозитами, доходи від підсобного господарства (у т. ч. продажу сільськогосподарської продукції), дивіденди за акціями. Відповідно, одноразові доходи мають неповторюваний або випадковий характер (премії, спадщина, авторський гонорар, подарунки, грошова допомога, виграші в лотереях тощо).

Доходи сім'ї можуть з різних причин змінюватися, і це обов'язково потрібно враховувати під час планування сімейного бюджету.

Причинами зміни як окремих видів доходів сім'ї, так і їх сукупного обсягу є:
• зміна норм оподаткування доходів, спадщини, дарувань, рухомого і нерухомого майна;
• зміна системи пенсійного забезпечення, виплати стипендій, умов безоплатного чи пільгового навчання, пільг для малозабезпечених верств населення;
• зміна ринкової вартості та умов використання об'єктів рухомого і нерухомого майна (активів), якими володіє сім'я;
• зміна рівня та умов виплати заробітної плати;
• зміна попиту на продукцію, яка виготовлена в межах підсобного господарства чи бізнесу сім'ї;
• сезонність виробництва;
• демографічні причини: вік, стать, стан здоров'я і працездатності членів сім'ї, соціальний статус, рівень освіти та вміння управляти власними фінансами;
• інші.
Слід зазначити, що ці причини впливають на доходи сім'ї як у бік їх збільшення, так і зменшення. А зміна доходів сім'ї залежить від напряму впливу перелічених вище причин.

Залежно від термінів реалізації прогнозування сімейних доходів може бути короткостроковим (до 1 року) і довгостроковим (від 1 року і більше).

2. Необхідність прогнозування доходів сім'ї

Жити за коштами - неодмінний закон сімейної економіки. Для забезпечення стабільного матеріального становища сім'ї, а тим більше для підвищення його добробуту необхідне планування сімейного бюджету. *Планування* особистих фінансів завжди пов'язане з вирішенням наступних завдань:

— оцінки свого фінансово-майнового стану;

— створення системи захисту від небажаних явищ в житті;

— визначення схем збереження і примноження заощаджень;

— вибору варіанта відрахувань "на майбутнє" (пенсійних схем).

У житті елементи фінансового планування ми пізнаємо на інтуїтивному рівні. Завдання - перевести їх в розряд буденних речей.

Основні способи захисту від небажаних явищ:

• планування майбутніх доходів на випадок втрати працездатності або втрати роботи, падіння бізнесу. Пояснень до поняття "чорний день" непотрібно. У житті бувають не тільки щасливі випадки;

• забезпечення мінімально необхідного захисту свого здоров'я. У кожної людини - свої «болячки», і їх масштаб буде визначати ступінь "полегшення" гаманця. Тому потрібно ввести правило: «здоров'я та контроль за ним - в першу чергу»;

• страхування майна (житла, автомобіля, дачі, бізнесу, коштовностей і т. п). Будь-який страховий агент може розповісти безліч реальних моторошних історій про біди людей, необачно вважаючих, що їх ці проблеми не торкнуться;

Планування сімейного бюджету - одна з нагальних проблем нашого життя. Хтось її ігнорує, вважаючи за краще думати про поточний момент, а не про перспективу. Інші намагаються якось упорядкувати цю сферу, але потім забувають про роботу, яка повинна бути щоденною. Деякі ставлять цю область на математичну основу.

Нижче наводиться структура аналізу дослідження сімейного бюджету за 5 місяців. Планування сімейного бюджету на черговий період має включати аналіз наступних питань:

- аналіз виконання плану минулого періоду. Які статті і чому перевитрачені (заощаджені)? На скільки відсотків? Тимчасові це зміни чи тенденція;
- планування доходів і витрат на наступний період з урахуванням індексу інфляції. Відсоток річної інфляції закладають до державного бюджету. До речі, на 2016 рік інфляція закладена в розмірі 9,4%;
- на деякі товари, наприклад, продукти харчування, ціни схильні до сезонних коливань, і вибираючи момент для покупки, можна істотно зменшити і навіть звести до нуля вплив інфляції;
- брати до уваги майбутні зміни в умовах життя, наприклад, перехід на іншу роботу, внаслідок чого можуть зрости або скоротитися витрати на транспорт, аналізувати причинно-наслідкові зв'язки;
- зазвичай заздалегідь відомо, як зростуть тарифи на комунальні послуги. Ця інформація також може бути корисна при розробці сімейного бюджету;

Першою передумовою і обов'язковою умовою планування сімейного бюджету є облік доходів і витрат сім'ї. Облік завжди був основою ефективного ведення будь-якого господарства.

Всім сім'ям, в їх інтересах пошуку ефективних шляхів ведення домашнього господарства і вигідного використання сімейних накопичень рекомендується систематичне і системне ведення обліку всіх отриманих доходів та здійснених витрат. При цьому слід мати на увазі, що багато категорій громадян (фізичних осіб) повинні вести такий облік в обов'язковому порядку. Виходячи з необхідності планування та аналізу домогосподарської діяльності та вимог встановленого порядку оподаткування фізичних осіб, всім сім'ям рекомендується постійно вести книгу обліку доходів і витрат (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Облік доходів та витрат

Дохід в грн і в % від:	*Витрати в грн і в % на:*
—заробітної плати; —підробітку; —доходу від бізнесу; —відсотка; —ренти; —спадщини; —грошової допомоги, пенсій, стипендій.	— податки; — їжу; — одяг; — взуття; — товари тривалого користування; — предмети розкоші; — заощадження; — освіту, охорону здоров'я.
Разом = грн (%)	*Разом = грн (%)*

Дуже важливим показником є середньодушовий дохід, або дохід на кожного члена сім'ї, який визначається наступним чином:

$$\frac{d}{n},$$

де d - доходи сім'ї; n - число членів сім'ї. За цим показником можна судити про рівень добробуту сім'ї.

Планувати і вести облік доходів і витрат на папері не дуже зручно, та й зорове сприйняття таких записів залишає бажати кращого. Є педанти, які ведуть їх вкрай акуратно та постійно. Але чи багато таких педантів? А ось комп’ютерна програма могла би таким педантом бути і подавати звіти в наочному вигляді, аби тільки в неї заносили інформацію. До того ж, програма повинна бути зручною і привабливою, щоб така нудна справа, як облік і планування, не дратувала, а зацікавлювала людину. І однією з таких програм є HomeMoney.ua.

HomeMoney.ua - це онлайн-сервіс, призначений для обліку та управління особистими фінансами. На відміну від багатьох інших існуючих програм для ведення домашньої бухгалтерії, вона відрізняється простотою використання і доступом до Ваших даних практично з будь-якої точки світу. Всі Ваші домочадці теж можуть виконувати фінансові операції в HomeMoney.ua

самостійно і в зручний для них час. *Для чого потрібен HomeMoney?* Ось що кажуть про це творці:

— для прозорості Ваших доходів і оптимізації Ваших витрат;

— для швидкого і зручного бюджетування і контролю бюджету;

— для координації з Вашою родиною.

В цілому, якщо коротко охарактеризувати даний проект, то він створений для обліку ваших доходів і витрат. Це основна спрямованість HomeMoney, з якої він справляється на «ура». Додаєте Ваші доходи, а потім поступово додаєте витрати. При цьому, звичайно, можна додавати так звані постійні витрати і змінні. Наприклад, платіж за квартиру може бути віднесений до постійних витрат.

Цікавою особливістю HomeMoney є можливість ведення обліку фінансів відразу в декількох валютах. При цьому за допомогою спеціального калькулятора завжди можна проводити розрахунки, не обтяжуючи себе зайвими обчисленнями. До речі, якщо вже мова зайшла про калькулятори, то варто відзначити, що тут присутні кілька цих самих калькуляторів, орієнтованих на різні обчислення. Серед них варто відзначити кредитний, депозитний і бюджетний калькулятори.

Інтерфейс у HomeMoney залишає цілком приємне враження. Позитивною особливістю HomeMoney є наявність мобільної версії. Так що при бажанні можна працювати з Вашим бюджетом з телефону. Це велика підмога для тих, хто має в своєму розпорядженні смартфони, і часто користується мережею інтернет.

Прогнозування доходів сім'ї – це процес передбачення, якою буде величина сімейних доходів у майбутньому на основі аналізу їх появи в минулому і на даний момент часу. Результатом такого прогнозування є прогноз – знання про майбутнє і про ймовірний розвиток сьогочасних тенденцій.

Об'єкти прогнозування при цьому такі:

• доходи і витрати сім'ї;
• капіталовкладення та інші форми інвестування;
• кредити банків, одержані з метою здійснення інвестування;
• поточні потреби сім'ї у грошових коштах і джерела їх покриття.

Доцільність прогнозування грошових надходжень на рівні сім'ї зумовлена такими основними причинами:

• необхідністю інформованості про наявність у сім'ї грошових коштів для здійснення трудової, підприємницької та інвестиційної діяльності;

• можливістю синхронізувати наявні грошові потоки для забезпечення фінансової рівноваги сім'ї;

• здатністю забезпечення сім'ї необхідними ресурсами;

• спроможністю раціонального використання грошових ресурсів;

• можливістю вирівнювання коливань грошових потоків з метою уникнення ризику втрати платоспроможності;

• здійсненням контролю за надходженням і використанням грошових коштів.

Доходи сім'ї можуть з різних причин змінюватися, і це обов'язково потрібно враховувати під час планування сімейного бюджету.

Причинами зміни як окремих видів доходів сім'ї, так і їх сукупного обсягу є:

• зміна норм оподаткування доходів, спадщини, дарувань, рухомого і нерухомого майна;

• зміна системи пенсійного забезпечення, виплати стипендій, умов безоплатного чи пільгового навчання, пільг для малозабезпечених верств населення;

• зміна ринкової вартості та умов використання об'єктів рухомого і нерухомого майна (активів), якими володіє сім'я;

• зміна рівня та умов виплати заробітної плати;

• зміна попиту на продукцію, яка виготовлена в межах підсобного господарства чи бізнесу сім'ї;

• сезонність виробництва;

• демографічні причини: вік, стать, стан здоров'я і працездатності членів сім'ї, соціальний статус, рівень освіти та вміння управляти власними фінансами;

• інші.

Слід зазначити, що ці причини впливають на доходи сім'ї як у бік їх збільшення, так і зменшення. А зміна доходів сім'ї залежить від напряму впливу перелічених вище причин.

Залежно від термінів реалізації прогнозування сімейних доходів може бути короткостроковим (до 1 року) і довгостроковим (від 1 року і більше).

Під час прогнозування сімейних доходів потрібно враховувати не лише їх обсяги, а й їхній розподіл у часі, тобто існування в певних співвідношеннях «коротких грошей» і «довгих грошей» у бюджеті сім'ї. **«Короткі гроші»** у бюджеті сім'ї – заробітна плата, разові премії та інші кошти, що витрачаються переважно на поточне споживання.

«Довгі гроші» у бюджеті сім'ї використовуються: на витрати, пов'язані з народженням дітей; довгострокові інвестиції; створення фонду самострахування; створення багатства та ін.

3. Напрями збільшення доходів сім'ї

Сьогодні виділяють кілька основних напрямів, що впливають на збільшення доходів сімей.

1. **Зменшення споживання.**

Основна мета – заощаджувати на всьому, купувати лише дешеві продукти, дешеві або вживані речі, не купувати побутової техніки, книжок, відмова від відвідування кінотеатрів, поїздок на відпочинок тощо. Тобто в таких умовах має місце відмова від усього, від чого можна відмовитися без серйозної загрози для здоров'я і життя. Як правило, до такого варіанта вдаються переважно самотні люди похилого віку та інші малозабезпечені верстви населення.

2. **Перехід до самозабезпечення.**

Головна мета – організувати своє життя і побут так, щоб мінімізувати потребу в грошах. Виробляти самостійно всі чи майже всі необхідні для життя продукти харчування, а їх надлишки обмінювати на інші продукти або продавати на ринку. У такий спосіб метою домогосподарства є не товарне виробництво (не виробництво товарів на продаж), а задоволення потреб сім'ї в конкретних продуктах. Такий варіант обирають жителі сільської місцевості, а також жителі міст, які мають земельні ділянки.

3. **Пошук додаткової роботи.**

Основна мета – мати кілька незалежних джерел доходу, щоб не так гостро відчувати наслідки затримок і невиплати заробітної плати. При цьому потрібно мати доволі високу кваліфікацію та можливість координувати витрати власного робочого часу. Такий варіант обирають консультанти, експерти, викладачі, письменники, програмісти та фахівці інших аналогічних професій.

4. **Тіньова діяльність.**

Основна мета – мати альтернативні джерела доходів, які ніде не зареєстровані і не оподатковані. Це може бути малий бізнес, дрібна торгівля, будівництво і ремонт будинків, нелегальна робота за кордоном, робота за наймом без контракту. Незареєстрованість дає змогу швидко як розпочинати, так і закінчувати діяльність. Однак вдаватися до такого варіанта не рекомендується, оскільки такі дії вважаються незаконними і за ними треба нести цивільну і кримінальну відповідальність.

Збільшення податкових ставок зменшує дохід кінцевого використання сім'ї і, як наслідок, скорочує їхнє споживання і заощадження.

Облік доходів здійснюється і на державному рівні. Усі доходи громадян оподатковуються (крім виграшів у національній державній лотереї та інших випадків, передбачених чиним законодавством). Ці кошти перераховуються до Державного і місцевих бюджетів країни, де вони розподіляються на виплату пенсій, стипендій, заробітної плати працівникам бюджетних установ (учителям, лікарям, працівникам дитячих дошкільних установ та ін.), на утримання армії, міліції, працівникам держапарату тощо.

Громадяни, які ухиляються від сплати податків, підлягають штрафу, який не звільняє їх від оплати податків. При ухиленні від сплати штрафу й податку справу передають до суду, який виносить рішення відповідно до чинного законодавства. Законослухняні платники податків заповнюють декларацію про доходи, яку треба здати до державної податкової інспекції до

1 квітня року, який іде за звітним. У декларації фіксуються додаткові доходи, отримані не за основним місцем роботи, якщо вони перевищують суму 2 000 грн.

5. **Використання соціальних зв'язків**.

Основна мета – знайти можливість жити за рахунок допомоги родичів, знайомих, релігійних фондів, держави. До такої стратегії вдаються люди, які опинились у скрутних життєвих обставинах, не мають ні роботи, ні доходів.

Наведений перелік варіантів вказує на можливі варіанти поведінки людей. Проте у чистому вигляді ці моделі застосовуються досить рідко. Часто сім'я (і навіть одна людина) використовує кілька моделей поведінки одночасно.

Отже, успішність пристосування сім'ї до швидкозмінних умов ринку залежить від уміння обирати найдоцільнішу модель поведінки. Однак при цьому потрібно враховувати, що не завжди сім'я або окрема людина має змогу зробити вільний вибір з усього окресленого спектра дій через брак освіти, здоров'я, кваліфікації, досвіду та ін.

ПІДСУМКИ:

1. Доходи сім'ї – це сукупність надходжень із різних джерел, які отримує сім'я як у грошовій, так і натуральній формах. Залежно від регулярності отримання доходи сім'ї поділяють на чотири категорії: доходи від поточної діяльності, доходи від активів, соціальні та інші доходи.
2. Брак мінімально необхідного запасу грошових коштів є інди- катором фінансових негараздів сімей, а надмірний їх надлишок може бути свідченням втраченої можливості ефективного вкладення коштів. Тому надзвичайно важливим є прогнозування доходів сім'ї в сучасних умовах розвитку економіки.
3. На сімейні бюджети впливає сезонність виробництва – нерівномірність і нерегулярність випуску продукції окремими підприємствами та галузями економіки впродовж року, природні явища тощо і їх слід обов'язково враховувати при прогнозуванні сімейних доходів.
4. Сімейні доходи підлягають оподаткуванню відповідно до чинного законодавства. Усі громадяни, які отримують доходи, обов'язково повинні сплачувати податки. Люди, які ухиляються від сплати податків, несуть визначену законами України відповідальність, яка не звільняє їх від сплати податків.

Аналітичне дослідження сімейного бюджету середньостатистичної української сім'ї

2.1. Склад сім'ї, діяльність і види доходів. Особливості досліджуваного періоду

Проводимо дослідження середньостатистичної української сім'ї з трьох осіб (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Склад сім'ї, діяльність і види доходів

	основний вид діяльно-сті	*основний дохід*	*додатковий дохід від видів діяльності*	*додатковий дохід сім'ї*	*примітка*
батько	таксист	заробітна плата	додаткові навантажувальні роботи, вантажоперевезення	подарунки, спонсорська допомога родичів	основна зарплата виплачується нерегулярно, був період безробіття, складно прогнозувати доходи
матір	домогос подарка	немає	немає		немає
син	школяр	немає	немає		витрати на навчання, додаткову освіту, дозвілля

Сімейний бюджет досліджувався протягом 5 місяців 2016 року: 01.05.16 - 01.10.16.

Аналіз доходів сім'ї за досліджуваний період. Зв'язок з економічним становищем в країні

Загальний сімейний дохід складається з наступних статей (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Статті доходу сімейного бюджету

доходи членів сім'ї, грн	*Травень*		*Червень*		*Липень*		*Серпень*		*Вересень*	
	сума	*% до загального доходу*	*сума*	*% до загального доходу*	*сума*	*% до загального доходу*	*сума*	*% до загального доходу*	*сума*	*% до загального доходу*
основна зарплата батька	11050	69%	10530	100%	12040	100%	12800	34%	12470	100%
додаткові заробітки батька	5000	31%	0	0%	0	0%	1640	66%	5120	0%
всі доходи	16050	100%	10530	100%	12040	100%	14440	100%	17590	100%

У перерахунку на місячний дохід і в порівнянні з такими ж показниками в масштабах України отримано наступне співвідношення (табл. 2.3):

Таблиця 2.3

Середньомісячні показники доходів у сім'ї та в Україні

категорія	*дохід на одного члена сім'ї / на душу населення, грн*	*середньомісячна основна зарплата батька / в галузі, грн*	*прожитковий мінімум, грн*
родина	4710	14130	1399
Україна	6625	12133	

У досліджуваній сім'ї доходи перевищують середньостатистичні показники в Україні за рахунок додаткових джерел доходів, а не основної зарплатні.

Розглянемо середньостатистичну зарплату таксистів у травні-вересні 2016 року (табл. 2.4) та динаміку її зростання (табл. 2.5).

Таблиця 2.4

Показники зарплатні таксистів у травні – вересні 2016 року

Зарплата у травні	11050 грн
Зарплати у вересні	12470 грн
Зростання зарплати за цей проміжок часу	1420 грн
Збільшення у відсотках	12,8%
Рівень інфляції	1,8%
Реальне зростання зарплати	11%

Таблиця 2.5

Динаміка зростання зарплати таксистів у травні-вересні 2016 року

Місяць	*Ставка зарплати, грн.*	*Зміна до попереднього місяця, %*	*Рівень інфляції, %*	*Реальне зростання ставки зарплати,%*
травень	11050	0	+0,1	-0,1

червень	10530	-4,5	-0,2	-4,3
липень	12040	+14,1	-0,1	+14,2
серпень	12800	+6,3	-0,3	+6,6
вересень	12470	-2,6	+1,8	-4,4

Дані, наведені в таблицях, - ще одне підтвердження того, що в середньостатистичній українській родині є лише невелике підвищення рівня добробуту.

Тема. Структура сімейного бюджету. Витрати.

1. Суть і причини виникнення сімейних витрат

Щоб забезпечити нормальну життєдіяльність сім'ї, потрібно здійснювати витрати для того, щоб задовольняти потреби як сім'ї в цілому, так і її окремих членів (матеріальні, духовні, соціальні та інші потреби).

Витрати сім'ї – сукупність платежів, які здійснюються членами родини з метою забезпечення її життєдіяльності, що включають витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів та оплату послуг, витрати на інвестиційні вкладення (вкладення в нерухомість, депозити, акції, облігації тощо), податки, майно та інші здійснені платежі.

Існує й інше визначення витрат:

витрати – це сума платежів родини за товари та послуги, здійснені у відповідний момент або впродовж певного проміжку часу, а також суми коштів, спрямованих на сплату кредиту, купівлю цінних паперів, валюти, нерухомості, на будівництво, допомогу родичам і знайомим, на вклади до банківських та інших фінансових установ, на податки (крім податку на доходи громадян) та інші внески.

Як бачимо, причинами виникнення витрат у родині є відповідні потреби (необхідність у відповідних товарах і послугах, бажання їх мати, або ж відчуття їх нестачі).

Отже, потреби сімей:

1. потреби матеріального характеру (потреби в їжі, одязі та житлі). Слід запам'ятати, що ці потреби є головними (першочерговими) як для всієї сім'ї, так і кожного її члена зокрема. Це потреби, без яких не може прожити жодна людина;
2. потреби духовного характеру (потреби у відвідуванні церкви, музеїв, виставок, бібліотек, кінотеатрів, концертів). Ці потреби сприяють духовному збагаченню людини та розвиткові її творчого потенціалу;
3. потреби соціального характеру (потреби у здійсненні витрат на благочинність і спонсорство, сплату відповідних податків і обов'язкових платежів);
4. потреби в послугах (користування транспортом, комунальними послугами, збереження здоров'я та лікування, відвідування спортивних секцій, освіта, послуги дитсадка);
5. потреби у веденні особистого підсобного господарства (придбання добрив, сільськогосподарських тварин, корму, насіння, саджанців, будівництво господарських приміщень та ін.);
6. інші потреби.

Усі ці перелічені вище потреби вимагають здійснення сім'єю чи її окремими членами відповідних витрат для того, щоби їх задовольнити. При цьому слід знати, що кожен член сім'ї є споживачем і дуже часто (а можливо, і щоденно) здійснює витрати відповідно до своїх потреб. Причому здійснення всіх наведених вище витрат є необов'язковим. Сума цих витрат залежить від величини доходів, віку, місця проживання, складу сім'ї, характеру її потреб, традицій і побуту та інших факторів.

Для того, щоб сім'я могла нормально існувати, необхідні витрати:

- поточного характеру (продукти, одяг, взуття),

- витрати на товари тривалого користування (меблі, побутова техніка, автомобіль),

- а також витрати на відповідні послуги (освіта, лікування, задоволення духовних потреб тощо).

Основним чинником, від якого залежить обсяг витрат родини, є величина її доходів. Правильний розподіл доходів, які надходять у сім'ю, і раціональне здійснення витрат – це певного роду мистецтво, що вимагає здорового глузду, уміння аналізувати, певного життєвого досвіду.

Основним чинником, який впливає на величину і структуру витрат сім'ї, є рівень доходів, отриманий її членами.

Рівень доходів і структура сімейних витрат тісно взаємопов'язані між собою. Уперше це дослідив учений-економіст Е. Енгель, який стверджував, що зі зростанням доходу частка витрат сім'ї на харчування зменшується; витрати на одяг, житло, опалення й освітлення змінюються порівняно менше, несуттєво; а частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб помітно зростає.

Потреби членів сім'ї задовольняються від простіших (актуальних) до вищих залежно від величини отримуваних доходів. Сім'ї з низькими доходами витрачають більшу частину своїх доходів на харчування, одяг, житло. Ця закономірність в економічній науці отримала назву **«закон Енгеля».**

Якщо звернутися до мікроекономіки, то:

1. **Реакція споживача на зміну доходу.**

Ми завжди думаємо , що людина може все придбати. Але щоб придбати якийсь товар, потрібно знати його ціну і зважати на те, чи вистачить нам власних грошей. Ще однією особливістю доходу споживача є те, що коли споживач отримує більший дохід то одночасно він вибиратиме товари кращої якості і навпаки.

Характер кривої **"дохід - споживання"** буде залежати від кількох чинників товару:

- нормальні товари;
- неякісні товари;
- нейтральні блага.

Нормальні товари (товари нормальної споживчої якості) - це такі види товарів, які споживач споживає найчастіше тоді, коли зростає реальний його

дохід. В такому випадку крива дохід - споживання матиме зростаючий характер.

Неякісні товари (товари низької споживчої вартості) - це такі види товарів, які споживач старається споживати менше при збільшенні його доходу). В такому випадку крива дохід - споживання матиме спадний характер.

Є ще окрема група товарів **нейтральні товари** (це переважно дешеві товари і зміна доходу споживача суттєво не впливає на споживання цього товару. До таких товарів ми можемо віднести сіль, сірники та інші). В такому випадку крива дохід-споживання матиме вигляд вертикальної прямої.

На основі доходу споживача і масштабів споживання товарів існують два закони Енгеля.

Перший закон Енгеля формується так: при незмінних цінах на всі товари та послуги частка сімейного бюджету, що витрачається на продукти споживання, має тенденцію до зменшення лише за умови зростання доходів сім'ї.

Другий закон Енгеля формується так: споживання освітніх, медичних, юридичних послуг і послуг , які пов'язані з відпочинком, буде мати тенденцію зростати швидше, ніж зростають доходи споживача

2. Реакція споживача на зміну ціни товару.

Всі ми добре знаємо, що на рівень споживання товарів та послуг впливає не лише дохід споживача, а і ціна даного товару.

Коли ціна товару зростає, а дохід споживача лишається незмінним, то споживання певного виду товару звичайно що зменшиться. Тобі із збільшенням ціни на товари потрібно щоб і дохід збільшувався. Ще одна властивість попиту говорить, що коли ціна на товари збільшується, то і споживання його збільшується.

3. Ефект заміни та ефект доходу та їх взаємодія.

Ефект доходу - це зміни у споживанні товару, які були викликані зміною доходу споживача при різких змінах цін.

З цього випливає основне правило: якщо ціна на певний товар змінюється (товар стає дорожчим) то споживач від наступних повинен відмовитися, а якщо товар стає дешевшим, то споживач за той самий бюджет має можливість придбати більше товарів. Тим самим зменшення ціни на товари призводить до того, що зростає реальний дохід споживача.

Ефект заміщення - це результат заміни одного товару який споживає споживач на інший під впливом ціни.

Суть цієї теорії полягає в тому, що якщо ціна на товар зростає, то споживач шукає шляхи аби замінити попередній товар на інший - дешевший. (Не давати)

Класифікаційні ознаки і види витрат відображено на рисунку

Витрати сімейного господарства розподіляють за такими ознаками:

За характером появи:

• **Очікувані** – витрати, які сім'я має намір здійснити у відповідний момент часу або з певною періодичністю (наприклад, оплата комунальних послуг, навчання, харчування).

• **Непередбачені (випадкові)** – витрати, які сім'я не мала наміру здійснювати, тобто це витрати, які виникли спонтанно (наприклад, витрати на ремонт будинку, який зазнав пошкоджень у результаті стихійного лиха).

За формою здійснення:

• **Грошові** – витрати, які потребують здійснення грошових платежів – як готівкових, так і безготівкових.

• **Негрошові** – витрати, які не передбачають здійснення грошових платежів, а їх обсяг визначається вартістю тих речей, предметів і продуктів харчування, які передані як допомога чи дарування родичам, знайомим та іншим особам.

За періодичністю

• **Постійні витрати** – витрати, які сім'я здійснює постійно, як на даний час, так і в майбутньому. Прикладом постійних витрат можуть бути витрати на одяг, харчування, оплату комунальних послуг тощо.

• **Тимчасові витрати** – витрати, які в майбутньому можуть зникнути (оплата послуг дитсадка, плата за навчання та ін.).

За можливістю споживання

• **Споживчі** – це витрати сім'ї і окремих її членів на купівлю продуктів харчування, алкогольних та тютюнових виробів, непродовольчих товарів, на оплату комунальних послуг, одягу та взуття, меблів, предметів домашнього побуту, побутової техніки, товарів для щоденного обслуго- вування житла, витрати на охорону здоров'я, транспорт, зв'язок, відпочинок та культуру, освіту тощо. До цієї групи додатково включаються: вартості спожитих членами сім'ї продовольчих товарів, отриманих з особистого підсобного господарства, в порядку самозаготівель або подарованих роди- чами та іншими особами; вартість куплених продуктів харчування, для годування домашніх тварин та

непродовольчих товарів для них. Усі ці витрати сім'ї є споживчими незалежно від місця їх здійснення (у торгівельній мережі, зі складу підприємства, організації, на ринку чи в окремих громадян).

• **Неспоживчі** – включають витрати, пов'язані з веденням особистого підсобного господарства (купівля насіння, добрив, сільськогосподарського реманенту тощо), грошову і негрошову допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, на будівництво і капітальний ремонт житла та господарських будівель, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, вклади до банківських установ, аліменти, обов'язкові податки (крім податку на доходи), збори та внески, повернені сім'єю борги, а також інші грошові витрати, які не згадувалися вище.

За черговістю здійснення:

• **Первинні** – витрати, які необхідно здійснити в першу чергу, щоб забезпечити існування сім'ї (витрати на проживання, харчування, лікування тощо).

• **Вторинні** – витрати, без яких людина чи сім'я може підтримувати свою життєдіяльність (витрати на здійснення інвестицій, витрати на розваги і відпочинок, придбання автомобіля, яхти, виробів із дорогоцінних металів і каменів та інших предметів розкоші).

ОЗНАКИ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИТРАТ СІМ'Ї	
За характером появи	**Очікувані** **Непередбачені**
За формою здійснення	**Негрошові** **Грошові**
За періодичністю	**Тимчасові** **Постійні**
За можливістю споживання	**Споживчі** **Неспоживчі**
За черговістю здійснення	**Первинні** **Вторинні**

ОСНОВНІ ВИДИ ВИТРАТ СІМ'Ї	
Поточні витрати	Витрати на харчування
	Витрати на одяг і взуття
	Витрати на оренду житла
	Витрати на оплату комунальних послуг
	Витрати на користування транспортом
	Витрати на лікування, оздоровлення і заняття спортом
	Витрати на відвідування культурниз заходів і закладів
	Витрати на придбання товарів для підсобного господарства
	Витрати на приюбання і ремонт меблів, побутової техніки
	Витрати на відпочинок і дозвілля
	Витрати на хобі
	Витрати на телекомунікації
Витрати на активи	Витрати на придбання і утримання власного житла
	Витрати на придбання і утримання власного авто
	Витрати на придбання і утримання підсобного господарства
	Витрати на ведення власного бізнесу
	Витрати пов'язані з інвестуванням
	Витрати на накопичувальне і недержавне пенсійне забезпечення
	Витрати на страхування активів та життя членів сім'ї
Витрати на кредити і борги	Видатки на погашення кредитів (іпотечних, автокредитів)
	Витрати на виплати за кредитними картками
	Витрати на погашення безпроцентних позик
Соціальні витрати	Витрати на меценатство і благочинність
	Витрати на сплату податків (крім податку на доходи)
	Витрати на оплату штрафних санкцій

За видами:

• Поточні витрати.

• Витрати на активи.

• Витрати на кредити і борги.

• Соціальні витрати

Розглянемо першу групу витрат більш детально, оскільки **поточні витрати** здійснюються кожною сім'єю для того, щоби постійно підтримувати її життєдіяльність.

До цієї групи відносимо витрати на харчування, придбання одягу і взуття, меблів, витрати на проживання (якщо сім'я не володіє житловою нерухомістю), витрати на користування громадським транспортом і приватні перевезення, витрати на відпочинок і проведення вільного часу, хобі та інші захоплення, витрати на лікування та оздоровлення, відвідування спортивних секцій, витрати на телекомунікації (телефонний зв'язок, телебачення, можливість користування мережею Інтернет), витрати на здобуття освіти та відвідування різноманітних освітніх курсів, а також витрати, які пов'язані із задоволенням духовних потреб людини (витрати на відвідування театрів, музеїв, виставок, концертів, релігійних закладів тощо).

Ця група також містить витрати поточного характеру, які пов'язані з веденням підсобного господарства (витрати на придбання корму для тварин, саджанців, насіння), а також утриманням домашніх улюбленців (котів, собак, папуг тощо) і придбанням необхідних речей для їх утримання (ремінців, кліток, ліків).

Такі витрати є в кожної без винятку людини, незалежно від того чи володіє вона будь-яким майном і чи є в неї борги.

У сімей, які не володіють майном чи інвестиційними вкладеннями, є значною частка витрат на поточну діяльність, оскільки їм доводиться компенсувати відсутність цих активів за рахунок орендної плати житла, витрат на таксі і приватні перевезення тощо. А якщо понад 60% витрат сімейного бюджету спрямовуються лише на харчування, це свідчить про рівень злиденності сім'ї.

Наступна категорія витрат – **це витрати на активи**, тобто на утримання майна домогосподарства. Якщо майно придбане в кредит, такі витрати включаються

не в цю, а в наступну категорію – витрати на кредити і борги, яку розглянемо далі. Категорія витрат на активи включає:

- витрати на придбання нерухомості (земельних ділянок, квартир, житлових будинків, котеджів), а також витрати на їх ремонт та утримання;
- витрати на придбання автомобіля та його утримання (витрати на пальне, ремонт, автосервіс, деталі і технічне обслуговування);
- витрати на ведення власного бізнесу, а також ведення і розвиток підсобного господарства, які включають витрати на придбання: необхідних приміщень та будівель господарського призначення і їх утримання в належному стані; обладнання для виробництва продукції; транспортних засобів для потреб бізнесу та підсобного господарства; сільськогосподарських тварин тощо;
- витрати, пов'язані з інвестуванням коштів: вкладення на депозитні рахунки в банках і небанківських фінансових установах, у цінні папери, нерухомість, цінні метали, предмети мистецтва та інші цінності; витрати на оплату послуг фінансового консультанта і компаній, які здійснюють кваліфіковане управління інвестиціями сім'ї; витрати на обслуговування депозитних рахунків;
- витрати на накопичувальне і недержавне пенсійне страхування. Використовуючи накопичувальне пенсійне страхування, члени сімей сплачують у відповідних розмірах внески до Накопичувального фонду.

Ці внески зберігаються в цьому фонді й обліковуються на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, які сплачуватимуть такі внески. Ці кошти інвестуватимуться в економіку країни з метою отримання доходу і захисту їх від впливу інфляції. Недержавне пенсійне страхування передбачає добровільне здійснення громадянами відповідних грошових внесків, щоби сформувати додаткові пенсійні накопичення в недержавних пенсійних фондах. Використання таких схем дасть можливість громадянам у майбутньому збільшити загальний розмір пенсійних виплат завдяки отриманню додаткового (інвестиційного) доходу

• витрати на страхування активів і життя членів сім'ї. Відповідно до Закону України «Про страхування» громадяни можуть добровільно використати такі види страхування: страхування життя; страхування від нещасних випадків; медичне страхування (безперервне страхування здоров'я); страхування здоров'я на випадок хвороби; страхування автомобілів (якщо придбані не за рахунок кредиту); страхування від пожеж та стихійних явищ; страхування майна; страхування цивільної відповідальності власників автомобілів; страхування інвестицій та ін.

Наступна категорія витрат **– витрати на кредити і борги**. До цієї категорії відносять:

- витрати за кредитами – іпотечними, автокредитами, іншими кредитами громадянам (на відпочинок, освіту, лікування, інші цілі). Ці витрати включають погашення основної суми боргу, процентів за ним, комісій та інших платежів, а також страхові виплати, які пов'язані зі страхуванням кредиту (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту), предметів забезпечення кредиту, автомобілів (придбаних у межах автокредитів);

• витрати на виплати за кредитними картками;

• витрати на погашення безпроцентних позик (позичених у колег, друзів, родичів).

Значна частка витрат за кредитами і боргами найчастіше трапляється в молодих людей і людей середнього віку, оскільки саме в цей період з'являється майно, і найчастіше – завдяки використанню позикових коштів.

Остання категорія витрат – це **соціальні витрати**, куди включають: витрати на меценатство і благодійність, витрати на сплату податкових платежів (окрім податку на доходи громадян), штрафи, пені тощо.

Прогнозування сімейних витрат

Прогнозування сімейних витрат – це процес передбачення, якою буде величина витрат сім'ї в майбутньому на основі аналізу їх появи в минулому і на даний момент часу.

Результатом такого прогнозування є прогноз – знання про майбутнє і про ймовірний розвиток сьогочасних тенденцій. Прогнозування сімейних витрат тісно пов'язано з прогнозуванням доходів, бо треба спрогнозувати обсяги надходження коштів до бюджету сім'ї з урахуванням фактора часу, оскільки від цього залежить обсяг витрат на конкретний момент чи впродовж відповідного періоду.

У межах бюджету сім'ї можуть формуватися грошові фонди (як індивідуальні чи спільні, так і фонди споживання або нагромадження).

Індивідуальні грошові фонди, на відміну від спільних, призначених для купівлі предметів спільного вжитку, використовуються для придбання різних товарів, оплати медичних та освітніх послуг окремих сім'ї.

Грошові фонди нагромадження створюються з метою фінансування майбутніх капітальних і поточних витрат, включаючи купівлю нерухомості, здійснення інвестицій на формування первинного капіталу для заняття підприємницькою діяльністю чи відпочинку, оплати медичних послуг для родини або забезпечення гідного життя у старості. При цьому слід урахувати існування в певних співвідношеннях «коротких грошей» і «довгих грошей» у бюджеті сім'ї.

«Короткі гроші» у бюджеті сім'ї – заробітна плата, разові премії та інші кошти, слід витрачати на поточне споживання. «Довгі гроші» у бюджеті сім'ї використовують: на витрати, пов'язані з народженням дітей; довгострокові інвестиції; створення багатства та ін.

Як доходи, так і витрати сім'ї можуть із різних причин змінюватися, і це обов'язково потрібно враховувати під час планування сімейного бюджету. При

цьому слід пригадати причини зміни сімейних доходів, які вивчені в попередній темі, оскільки більшість із них є характерними й для витрат, а саме:

• зміна норм оподаткування доходів;

• зміна системи пенсійного забезпечення, умов навчання, інвестування коштів;

• зміна рівня цін на товари народного споживання, продукцію підсобного господарства, цін на активи, які планує придбати сім'я;

• зміна рівня депозитних і кредитних ставок на ринку, рівня дохідності за цінними паперами;

• демографічні причини: вік, стать, стан здоров'я і працездатності членів сім'ї, соціальний статус, рівень освіти та вміння управляти власними фінансами;

• інші.

Надзвичайно важливо тримати витрати під суворим контролем. Треба постійно аналізувати кожну статтю витрат, причини їх виникнення, обсяги, а також здійснювати ранжування витрат за ступенем їх важливості для сім'ї, вести пошук резервів їх скорочення. Це дозволить уникнути зайвих витрат, поліпшити їх структуру, а також знайти відповідні резерви коштів, які можуть бути використані в перспективі для задоволення важливих потреб.

Аналіз витрат сім'ї за досліджуваний період

Проаналізуємо тепер витрати. Нижче (табл. 2.6) наведені основні статті витрат родини за досліджуваний період та їх частка в бюджеті сім'ї.

Таблиця 2.6

Витрати сім'ї, їх частка в сімейному бюджеті у травні - вересні 2016 року

Витрати	*Початок періоду*		*Кінець періоду*		*Зміна в %*
	Сума, грн	*% до загальної суми*	*Сума, грн*	*% до загальної суми*	
загальні витрати сім'ї	15664	100%	16938	100%	+7,8%
у тому числі:					
Покупки	4678	30%	5060	30%	+8,1%
Харчування	3700	24%	3095	18%	-19,5%
Кредит	2000	13%	2150	13%	+7,5%
Відпочинок	1871	12%	1805	10%	-3,6%
Хобі	900	5%	900	5%	0
Освіта	860	5%	1663	10%	+93,3%
Житло	800	5%	1640	10%	+105%
Медицина	575	4%	335	2%	-71,6%
Зв'язок	280	2%	290	2%	+3,5%

Статті витрат сімейного бюджету, наведені в таблиці, дають чітку структуру розподілу витрат (рис. 2.1).

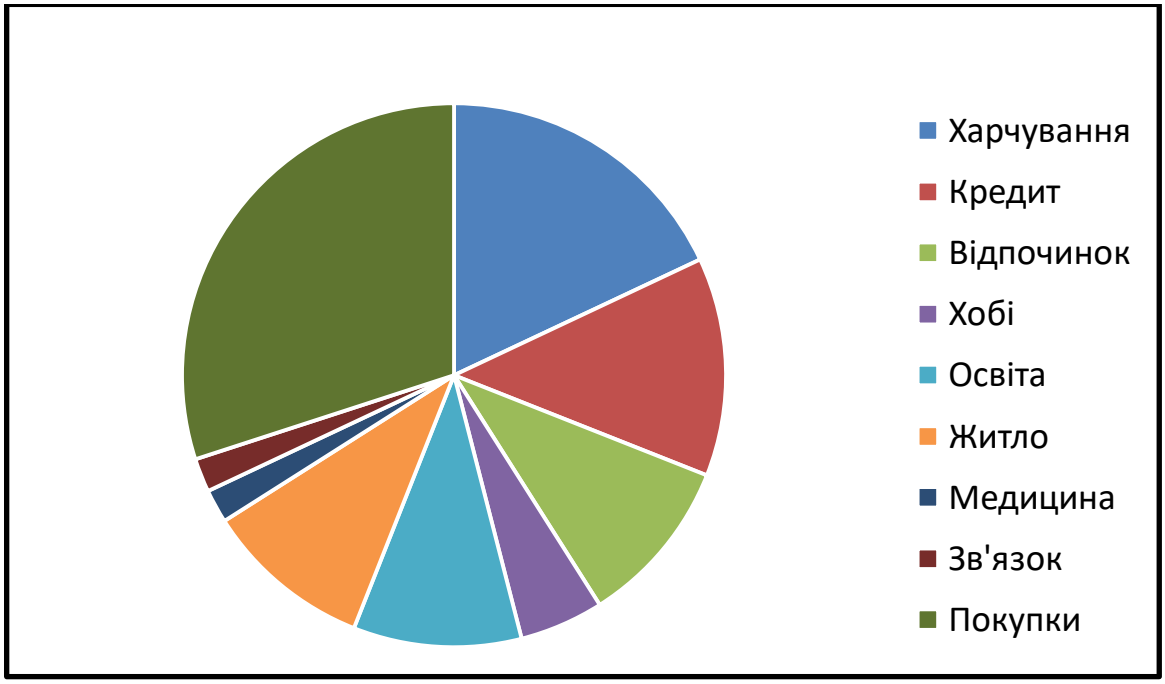

Рис. 2.1 Витрати членів сім'ї в бюджеті в травні - вересні 2016 року

Аналіз динаміки показано на схемах (рис. 2.2, 2.3):

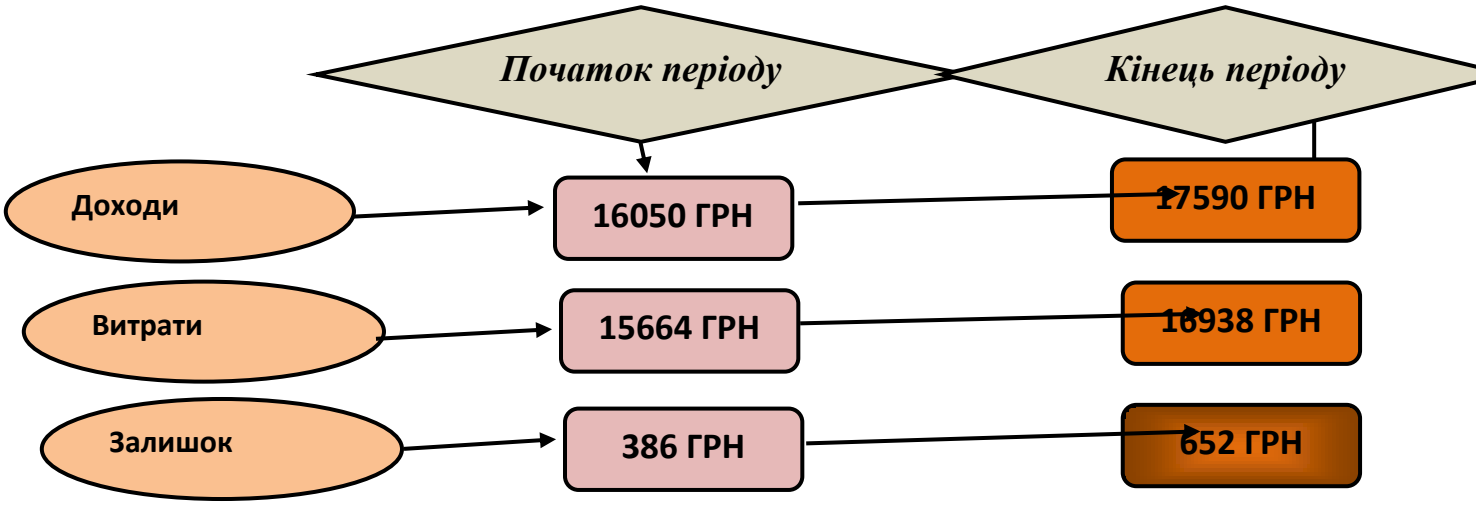

Рис. 2.2 Динаміка бюджету

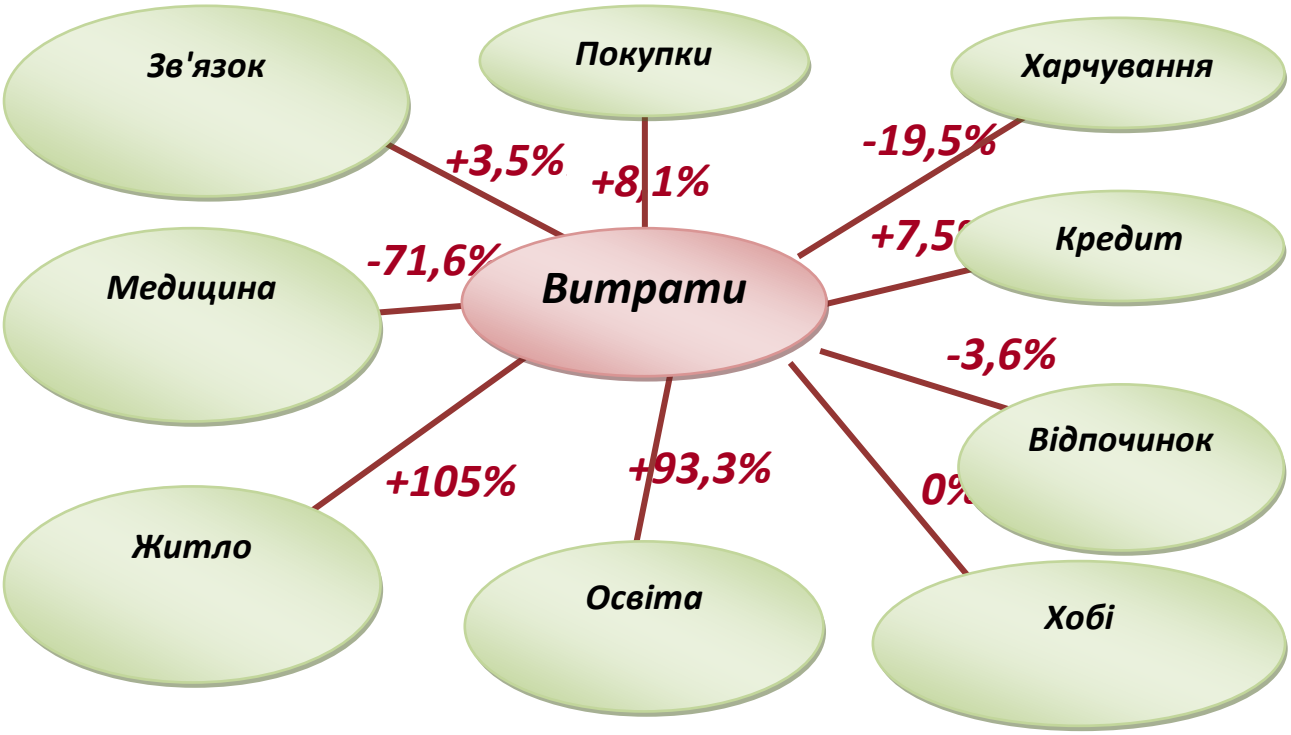

Рис. 2.3 Аналіз витрат

Отже:

- Зростання доходів випередило зростання витрат на 5%. З урахуванням інфляції в 1,8% реальне зростання становить 3,2%.
- Витрати збільшилися практично за всіма основними статтями. Суттєво зросли витрати на освіту та житлово-комунальні послуги (відповідно +93,3% та +105%).
- Зменшення витрат на продукти харчування (-19,5%) пов'язано із сезонним зниженням цін на овочі та фрукти.
- На 7,5% відсотків зросли виплати з обслуговування кредиту.
- На відпочинку також прийшлося заощадити (-3,6%).
- Добробут родини залежить від збалансованості доходів та витрат, економічної ситуації в країні, рівня інфляції.

Сімейний бюджет: витрати, розподіл і збереження

Розподіл, збереження і витрачання сімейного бюджету – одне з головних і проблемних сімейних питань.

Існує приказка – «скільки б грошей не зароби — все одно не вистачить» і найчастіше так і трапляється.

А причина криється на самому верху. Припустимо, отримала молода сім'я солідну надбавку до заробітної плати та «вперед пускатися у всі тяжкі витрати» — продукти, одяг, позики просить родичам, або яка-небудь велика покупка, яку дуже хотілося придбати раніше і т. д. І в підсумку, як не дивно, здавалося б, велика грошова сума, розтанула як сніжинка на долоні.

Непомітно розходиться сімейний бюджет тоді, коли немає обліку руху коштів, особливо витрат. Банальна ситуація – всі сімейні гроші лежать в одному місці, і кому скільки необхідно, на те чи інше, бере без урахування можливих майбутніх і необхідних витрат, часто навіть не радячись з чоловіком (дружиною). Все це веде до так званого тимчасової фінансової кризи, позикам у знайомих і родичів, а то і до банківських кредитів.

Як можна уникнути настільки непривабливої грошової ситуації? Планування сімейного бюджету

Для початку доцільно проаналізувати співвідношення доходів і витрат за період 2-3 місяців.

Визначте, які покупки і витрати були необхідні, а які ні, і постарайтеся виявити і зафіксувати помилки в цій сфері. Оптимальний варіант — завести обліковий зошит, в якому наочно б відображалися всі переміщення грошових коштів.

Перше, що необхідно, це затвердити загальний бюджет (вся сума грошей, якою ви володієте зараз і плануєте її на певний період, зазвичай місяць). Загальний бюджет розбивається на статті витрат.

Сімейний бюджет на місяць приклад

Традиційно виділяються наступні витрати сімейного бюджету:

1. Невідкладні витрати – квартплата, податки, мита, банківські платежі та інше.

2. Харчування – розраховується від кількості членів сім'ї, переваги страв і величини сумарного доходу сім'ї. Зазвичай на харчування доцільно відводити не більше 20% грошових коштів бюджету, частини, що залишилася після невідкладних витрат.

3. Повсякденні витрати — проїзд, предмети необхідного вжитку, одяг автозаправка та інше. Розмір планованих витрат, слід розраховувати виходячи із загальних потреб сім'ї, традиційного побуту і ситуації.

4. Непередбачені витрати (резерв). Трапляються ситуації, коли несподівано, виникає необхідність в певних витратах, наприклад: шкоду сусідам, заподіяну затокою квартири, штраф, придбання дорогих ліків, не дай бог похорон, несподіване запрошення на весілля. Так само можуть вичерпатися кошти, заплановані на харчування чи ще що. Помилково сказати, що витрати по даній статті будуть щомісяця, але якусь частину бюджету, слід систематично відкладати на ці цілі (щось в роді НЗ).

5. Дозвілля. Особливо актуальна ця тема для молодих сімей. Необхідно визначитися який вид дозвілля слід розуміти – похід у ресторан, концерт, виїзд на природу, оплата фітнес — клубу, або поїздка на курорт або за кордон. У перших випадках — відкладається певна сума і витрачається протягом місяця на власний розсуд на дозвілля. В останньому, гроші відкладаються щомісяця, до накопичення необхідної суми, але при цьому не витрачаються.

Якщо сумарний сімейний бюджет по закінченню запланованого періоду не вичерпується, сума що залишилася визначається на розсуд членів сім'ї. Зазвичай гроші відкладаються на велику покупку, переводяться в ліквідну валюту, цінні папери або на вклад у банку.

У процесі, можна здійснювати коригування статей, якщо в одній сфері витрат виявилося більше, а у інших менше ніж планувалося.

Ми розглянули приблизну, класичну схему планування і розподілу сімейного бюджету. Статті витрат і їх розміри можуть бути різними, залежно від потреб членів сім'ї та величини доходів, але основна суть полягає в дотриманні фінансової дисципліни та контролем над витратами.

Як економити сімейний бюджет

Всі розуміють, що сімейний бюджет не гумовий, однак правильно розподіляти свої доходи і ретельно планувати витрати, на жаль, вміють лише одиниці.

Кажуть, що економія сімейного бюджету може творити справжні чудеса, адже, якщо розібратися, важливо не те, скільки людина отримує, а те, яку суму вона витрачає в кінцевому підсумку.

Тому важливо навчитися економити, причому економити з розумом.

Але як заощадити сімейний бюджет, щоб всі члени сім'ї залишилися задоволеними? Адже, суворо обмежуючи себе у всьому, ви не досягнете рівним рахунком нічого, крім спартанського способу життя і репутації «плюшкіна». Так давайте з вами розберемося в тонкощах і підводних каменях економіки сім'ї, щоб відрізняти особисті кошти і сімейний бюджет, а також вміло розподіляти свої фінанси й не шукати, у кого б позичити «пару гривень до зарплати» в кінці місяця.

З чого складається сімейний бюджет вже знаємо - Дохідна частина і витрати.

Дохідна частина бюджету – це не тільки грошові кошти, які складаються із заробітних плат, стипендій, пенсій, страхових відшкодувань і різних допомог, а також прибутку від операцій з нерухомістю та підприємницької діяльності. Туди ж входять натуральні доходи (подарунки, виграші, продукти з власної присадибної ділянки) і всілякі пільги (пільгові тарифи на комунальні послуги, проїзні квитки учнів і студентів тощо).

Витрати, які можна розділити на 2 великі групи – обов'язкові й довільні.

- До обов'язкових статтями витрат відносяться витрати на купівлю продуктів харчування, сплату комунальних платежів та квартплати,

громадський або особистий транспорт, тобто це ті витрати, яких не вдасться уникнути, це необхідний мінімум для повноцінного життя.

- Довільні витрати – це непостійні витрати, які виникають при необхідності покупки меблів, автомобіля або великої побутової техніки.

Ідеально, якщо доходи і витрати будуть збалансовані, але для цього потрібно навчитися економити. **Як це робити – питання на засипку?**

Економія сімейного бюджету — головне правило міцної сім'ї, досить тонка наука, яка часто потребує не лише дотримання найважливіших принципів, а й творчого підходу. Отже, давайте ознайомимося з основними способами гармонізації доходів і витрат.

!!!Хай живе список!

Вирушаючи в магазин, супермаркет, чи на ринок, візьміть за правило складати список необхідних покупок і неухильно слідувати йому. Це допоможе заощадити не тільки фінансові кошти, але і вільний час. Адже замість того щоб безладно кидатися від однієї продуктової полиці до іншої, похапцем намагаючись знайти той чи інший продукт, ви будете цілеспрямовано рухатися до певного прилавка і не підете з магазину з купою непотрібних речей, куплених «для підняття настрою».

!!!Сани влітку, а віз – взимку

Запорука ефективної економії – вибір правильного місця і часу шопінгу. Зимове взуття і одяг краще купувати в самому кінці сезону, коли її вартість буде мінімальною. А при покупці побутової техніки не потрібно гнатися за останніми новинками, адже прогрес йде вперед семимильними кроками, і те, що сьогодні коштує скажених грошей, завтра буде значно дешевше.

!!! Обов'язковий облік витрат і доходів

Щоб зрозуміти, куди дівається більша частина грошових коштів із сімейного бюджету, потрібно вести облік доходів і витрат. У цьому вам допоможе звичайна зошит або сучасні комп'ютерні програми.

!!! Скажіть «ні» дрібних кредитів

Кредити – досить корисний винахід людства, але тільки тоді, коли мова йде про великі покупки, таких як житло або автомобіль. Але купувати в кредит телефон, мікрохвильовку, шкіряні чобітки або навіть ноутбук – досить необачно і нерозумно. Якщо підрахувати розмір переплати, то легко зробити

висновок, що краще набратися терпіння і зібрати на придбання бажаної речі, ніж виплачувати банку грабіжницькі проценти.

Створіть свій «страховий фонд»

Виробіть у себе звичку відкладати по 10 відсотків з кожного, нехай навіть невеликий, прибутку. Ну і, звичайно ж, запасіться терпінням і силою волі, щоб цю «заначку» не чіпати.

Як економити сімейний бюджет на їжі? 7 правил

Продукти харчування – це одна з основних статей витрат сімейного бюджету. Як же скоротити витрати на їжу?

- Відвикати від походів в магазин на голодний шлунок.
- Беріть з собою строго обмежену суму грошей, якої буде достатньо для покупки тільки необхідних продуктів. Кредитну карту краще залишити вдома.
- Магазинним напівфабрикатам віддайте перевагу домашнім, наприклад, котлети, вареники або пельмені, до заготівлі яких можна залучити всю сім'ю.
- Намагайтеся отоварюватися в магазинах з найдешевшою націнкою або купувати продукти в оптових магазинах, скооперувавшись з іншими родичами.
- Ніколи не відмовляйтеся від знижок і дисконтних карт і намагайтеся не забувати їх вдома.
- Робіть якомога більше заготовок на зиму у вигляді консервації або заморозки – це не тільки смачно і корисно, але і натурально.
- Не купуйте на роботі готові обіди, а беріть з собою домашню їжу. Це дозволить вам зберегти не тільки гроші, але і здоров'я.

Планування сімейного бюджету дуже точна наука. Якщо сімейні доходи перевищують або дорівнюють витратам, значить, ви добре ведете господарство. Але як боротися з надмірним марнотратством, як правильно вести сімейний бюджет, якщо витрати перевищують прибуток? Давайте розглянемо декілька основних способів, які розкажуть, як розрахувати сімейний бюджет:

- Перший спосіб розрахунку сімейного бюджету простий: всі члени сім'ї, незалежно від розміру зарплати, приносять гроші в «общак», з якого потім беруться гроші і на сімейні, і на власні потреби. Однак такий варіант підходить далеко не всім. Наприклад, якщо розмір доходів членів сім'ї разюче відрізняється, можуть виникнути небезпідставні конфлікти.
- Другий, більш просунутий, спосіб ведення сімейного бюджету - поділ доходів на загальну і власну частини. Загальна частина йде на потреби всієї сім'ї в цілому, а власна може розділятися порівну між усіма членами сім'ї.
- Ще один метод планування сімейного бюджету: визначте основні статті витрат сімейного бюджету і купіть звичайні поштові конверти з їх числа. Шляхом експериментів і підрахунків визначте розмір кожного виду витрат і розділіть його на рівні частини за кількістю членів сім'ї, що приносять дохід. Протягом місяця кожен хто бере участь у формуванні сімейного бюджету повинен покласти в конверт свою частину, а те, що залишиться від зарплати, можна використовувати для задоволення особистих потреб.
- Як скласти сімейний бюджет, якщо є бажання вести облік доходів і витрат в письмовому вигляді? Для цього знадобиться проста зошит, в якій можна скласти таблицю. Також відмінно підійде для планування сімейного бюджету таблиця excel, якщо вам більш зручно стежити за прибутком і витратами в електронному форматі.

Запам'ятайте, що важливий не стільки точний цифровий облік доходної та видаткової частини, скільки виділення основних статей сімейного бюджету і визначення тієї статті витрат, яка більше всіх «з'їдає» грошей.